

$$\sum_{t=1}^T (K_n + K_{дт} + Ct)(1 + E_{nn})^{-t} \rightarrow \min, \quad (5)$$

де: K_n – початкові капітальні вкладення в природоохоронні заходи; $K_{дт}$ – додаткові капітальні вкладення, необхідні для нормальної роботи природоохоронних об'єктів у t – рік експлуатації; C_t – поточні затрати t – року на експлуатаційні збереження основних фондів.

Співвідношення річних приведених затрат на здійснення природоохоронних заходів (3) з отриманим економічним результатом (Р) дозволяє визначити річний економічний ефект $(P - 3) \rightarrow \max$. Цей підхід дозволяє розрахувати величину ефекту від природоохоронної діяльності.

У методиках оцінки ефективності інвестиційних проектів рекомендується застосовувати критерій чистого дисконтованого доходу (ЧДД). В загальному вигляді для його розрахунку використовують формулу:

$$\text{ЧДД} = \sum_{t=t_0}^T (P_t - K_t - C_t)(1 + r)^{t_0 - t} \rightarrow \max, \quad (6)$$

де: P_t – економічний результат, отриманий в році t ; K_t – інвестиції в природоохоронну діяльність в році t ; C_t – експлуатаційні витрати середовищозахисного об'єкту в році t без відрахувань на реновацію; T – рік закінчення експлуатації; t_0 – рік початку будівництва природоохоронних об'єктів (реалізації природоохоронних заходів); r – коефіцієнт дисконтування.

Коефіцієнтом дисконтування використовують нормативний коефіцієнт приведення E_{nn} , значення якого використовується в галузевих методиках визначення економічної ефективності затрат на охорону навколишнього середовища ($E_{nn} = 0,08$). Часто в якості коефіцієнта дисконтування використовують процент банківської ставки, яка співпадає з методами представленими ЮНІДО. Ці методи використовуються як на державні, так і недержавні підприємства.

Оцінка ефективності проектів, які здійснюються при державному фінансуванні, має важливі особливості:

- для проекту встановлюється єдиний коефіцієнт дисконтування. Переважно його приймають на рівні мінімальної внутрішньої норми доходності, розрахований для капіталовкладень приватного сектору з мінімальним рівнем ризику. В більшості країн Західної Європи такий коефіцієнт дисконтування дорівнює 8-12 %;
- враховується не тільки економічний, але і соціальний ефект.

Комплекс оздоровчих заходів для навколишнього середовища може бути розрахований на довгостроковий і короткостроковий періоди виконання. При визначенні економічної ефективності таких заходів може бути два підходи:

- визначення сумарного економічного ефекту від впровадження комплексу оздоровчих заходів за стосовно тривалий термін часу;
- визначення річного економічного ефекту від впровадження комплексу оздоровчих заходів.

Література

1. Гирусов Э. В., Бобылев С. Н., Новосело А. Н., Чепурных Н. В. Экология и экономика природопользования. – М.: ЮНИТИ, 2000. – С.320-347
2. Балацкий О. Ф. Экономика чистого воздуха. К.: Наук. думка, 1979. – 295 с.
3. Трегубчук В., Веклич О. Необходимость эколого-экономической модели рыночных реформ в Украине// Экономика Украины, № 4, 1997. – С. 12-23
4. Іщенко І.І., Терещенко С. П. Оцінка економічної ефективності виробництва і затрат. – К.: Вища школа, 1991. – С.132-147
5. Цимбалюк С. Інструментальна оцінка підприємства у забрудненні атмосферного повітря//Економіка України, № 11, 1999. – С. 65-71

УДК 330.322: 504.06

Аспірт. О.В. Генік¹ – УкрДЛТУ

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наведена структура природно-заповідного фонду України. Подана мережа природних і біосферних заповідників та національних природних парків Західного регіону України. Охарактеризовані особливості природно-заповідного фонду Західного регіону як об'єкту інвестиційної діяльності.

Doctorate O.V. Henyk – USUFWT

Nature protective fund of the western region of Ukraine as an object of investment activity

The structure of nature protective fund of Ukraine has been described. The network of nature and biospheres reserves as well as national parks of the Western. Region of Ukraine has been presented. The peculiarities of nature protective fund of the Western Region of Ukraine as an object of investment activity have been characterized.

Збільшення використання природних ресурсів, розвиток промисловості, значне забруднення біосфери призвели до кризової екологічної ситуації в Україні. Узагальненими показниками, що розкривають даний стан є зменшення природного приросту, скорочення тривалості життя населення та різноманітності флори і фауни.

Серед болочих питань кризового стану природного середовища особливе місце належить розвитку мережі заповідних територій, які можна розглядати як резервати збереження живої природи, еталонні ділянки природних комплексів, важливі складові екологічного кадастру території України.

Базовими законами, що визначають правові засади функціонування природно-заповідного фонду (ПЗФ) є закони України "Про охорону навколишнього природного середовища" (1991), "Про природно-заповідний фонд України" (1992), "Про тваринний світ" (1993), "Про рослинний світ" (1999).

З метою вдосконалення правової бази та системи управління у сфері заповідної справи у 2000 році Кабінетом Міністрів України було прийнято дві постанови: "Про службу державної охорони природно-заповідного фонду України" (14.07.2000 р. № 1127) та "Про затвердження переліку платних по-

¹ Наук. керівник: доц. С.О. Козловський, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

слуг, які можуть надаватися бюджетними установами природо-заповідного фонду" (28.12.2000 р. № 1913).

В Україні існує стосовно широка мережа природно-заповідного фонду – понад 6900 заповідних територій і об'єктів загальною площею 2.5 млн. га, що становить 4.2 % від території країни. Структура ПЗФ України утворюється з двох груп територій і об'єктів загальнодержавного та місцевого значення – усього 11 категорій територій і об'єктів [1]. До першої групи (природні території та об'єкти) належать: природні заповідники, біосферні заповідники, національні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи та заповідні урочища. До другої групи (штучно створені комплекси) – ботанічні сади, дендропарки, зоологічні парки та парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва. Дана класифікація природно-заповідного фонду, його заповідні категорії повністю відповідають міжнародним концепціям заповідної справи.

З виділених Законом класифікаційних категорій особливо відзначимо і розглянемо три перші природні території, як найбільш інвестиційно привабливі – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки. Об'єкти ПЗФ розподілені по території України нерівномірно, що насамперед тісно пов'язано із сільськогосподарською освоєністю території. У деяких центральних та східних областях частка "заповідності" не перевищує 1 %, тоді як у західних областях сягає 10 %.

У даний час в Україні є 16 природних і 4 біосферних заповідників, 11 національних природних парків. Природно-заповідний фонд Західного регіону України включає чотири природні заповідники (Розточчя, Медобори, Горгани, Рівненський), один біосферний заповідник (Карпатський) та вісім національних природних парків (Карпатський, Шацький, Синевір, Подільські Товтри, Вижицький, Яворівський, Сколівські Бескиди, Ужанський) (табл. 1). Всі ці об'єкти природно-заповідного фонду управляються спеціальними адміністраціями з науковими і рекреаційними відділами та службою охорони [2].

Характеристика ПЗФ вимагає великого об'ємного аналізу. У даному випадку ми зупинимося тільки на декількох особливостях, які представляють інтерес з огляду виявлення специфічних рис ПЗФ як об'єкту інвестиційної діяльності.

Насамперед, характерною є тенденція збільшення цього фонду. За останні 10 років площа ПЗФ зросла майже у 2 рази в основному за рахунок стосовно нових категорій – біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків. Темпи збільшення кількості та площі заповідних об'єктів в Україні за останні роки були надзвичайно високими. Так, тільки в Івано-Франківській області площа територій, що охороняється, збільшилася на 119 тис. га, тобто майже втричі. Нові території частіше включають експлуатаційні ліси, а не ліси, виключені з розрахунку користування.

Першочерговими, також, стали проблеми впорядкування мережі ПЗФ. Важливою складовою цього процесу має бути інвентаризація об'єктів та проведення на їх територіях постійних наукових спостережень, а також списання об'єктів, що у зв'язку з природними процесами втратили своє функціональне

призначення. Як альтернативний підхід до проблеми нових заповідних об'єктів можна навести приклад сусідньої Польщі. У лісовому фонді цієї країни виділено тільки 2,5 % національних парків і 1,5 % резерватів природи. На думку польських фахівців, спочатку необхідно навести належний порядок із забезпечення функціонування існуючих об'єктів, а тоді вже створювати нові. Єдиним податком із власників лісу є плата за землю, яку не стягують з земель природно-заповідного фонду. Її направляють у місцевий бюджет. Тож місцеві органи влади дуже скрупульозно ставляться до виділення нових заповідних об'єктів.

Табл. 1. Мережа природних і біосферних заповідників та національних природних парків Західного регіону України

№ п/п	Назва	Область, розташування	Підпорядкування	Рік створення	Площа, га
Природні заповідники					
1	Розточчя	Львівська	Міносвіти та науки	1984	2084
2	Медобори	Тернопільська	Держкомлісгосп	1990	10455
3	Горгани	Івано-Франківська	Мінекоресурсів	1996	5344
4	Рівненський	Рівненська	Держкомлісгосп	1999	47047
Біосферні заповідники					
1	Карпатський	Закарпатська	Мінекоресурсів	1993	57880
Національні природні парки					
1	Карпатський	Івано-Франківська	Мінекоресурсів	1980	50303
2	Шацький	Волинська	Держкомлісгосп	1983	32830
3	Синевір	Закарпатська	Мінекоресурсів	1989	40400
4	Вижицький	Чернівецька	Мінекоресурсів	1995	7928
5	Подільські Товтри	Хмельницька	Мінекоресурсів	1996	261316
6	Яворівський	Львівська	Мінекоресурсів	1998	7079
7	Сколівські Бескиди	Львівська	Держкомлісгосп	1999	35684
8	Ужанський	Закарпатська	Мінекоресурсів	1999	39159

Регіональною особливістю ПЗФ Західного регіону України можна вважати наявність спільних кордонів з Польщею, Білорусією, Молдовою, Словаччиною та Угорщиною, що дає можливість транскордонного співробітництва і створення міждержавних природо-заповідних територій (українсько-польський біосферний резерват "Розточчя", українсько-польсько-білоруський міжнародний біосферний резерват "Західне Полісся", українсько-польсько-словацький біосферний резерват "Східні Карпати"), що сприятиме залученню коштів від іноземних інвесторів.

Нормальне функціонування ПЗФ можливе тільки при забезпеченні повноцінного фінансування. Згідно з Законом "Про природно-заповідний фонд України", фінансування територій і об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється за рахунок державного бюджету. Для цієї мети можуть також залучатися кошти місцевих бюджетів, позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій та громадян. Для фінансування

природоохоронних заходів також можуть створюватися цільові екологічні фонди об'єктів природно-заповідного фонду.

Стабілізаційні процеси, що намітилися в економіці Західного регіону, певною мірою сприяють посиленню уваги до екологічних проблем регіону, збільшенню надходження коштів у фонди охорони навколишнього природного середовища у складі держаного, обласних і місцевих бюджетів, власних коштів ПЗФ. Особливістю фінансування природно-заповідного фонду є можливість отримувати кошти за сприянням різноманітних міжнародних благодійних інституцій і фондів (Глобальний Екологічний Фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, ЮНЕП, Рада Європи, ICAP "Єднання" та інші).

Сьогоднішній етап вимагає більш гнучкого підходу до фінансування об'єктів ПЗФ. На перший план виступають: необхідність вдосконалення організаційно-економічного механізму залучення інвестицій і управління інвестиційним процесом; обґрунтування емісії цінних паперів на державному і муніципальному рівнях та управління портфелем цінних паперів (облігацій).

Незаперечні ознаки покращення фінансування об'єктів ПЗФ зумовлені насамперед вдосконаленням правової бази та системи управління у сфері заповідної справи, розширенням міжнародної співпраці і програм допомоги, політики сприяння іноземним інвестиціям. Ці тенденції у поєднанні з унікальним географічним розміщенням регіону, рівнем його соціально-економічного розвитку, сприятимуть розвитку мережі ПЗФ краю.

Література

1. Закон України "Про природно-заповідний фонд України". – К.: Відомості Верховної Ради України, 1992. – С. 1130-1155.
2. Заповідні і національні природні парки України. – К.: Вища школа, 1999. – 232 с.

3. ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

УДК 330.003.1+303.732.4

Доц. Л.Р. Лиско, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ ТА СИСТЕМНА МЕТОДОЛОГІЯ ЇЇ ОБҐРУНТУВАННЯ

З позицій системної методології і на основі створених автором системних моделей людини і суспільства обґрунтовуються визначення поняття "економічна система" в широкому і вузькому значенні слова, які у їх взаємозв'язку служать методологічною основою перебудови категоріального апарату економічної науки в процесі гуманістичного синтезу економічних парадигм.

Ключові слова: системна методологія, моделі, людина, суспільство, економічна система.

Doc. L.R. Lysko – USUFWT

The humanistic paradigm of economics and system methodology of it's substantiation

The author substantiate essence and content of the category "economic system" as integrative conception of modern economics. He presents system models of person and society as methodological foundation of reformation the concepts of economics.

Key words: system methodology, models, person, society, economic system.

Економічна наука знаходиться в центрі сучасного наукового знання, використовуючи для дослідження свого складного об'єкта – **економіки** – досягнення гуманітарних, природничих та технічних наук. Проте, в першу чергу, вона є гуманітарною, суспільною наукою, оскільки *економіка* – одна з функціональних підсистем суспільства, а її закони – це **закони діяльності людей** та створених ними **інститутів**, є проявом їх свідомості та взаємодії. Тому шлях до визначення предмета цієї популярної тепер науки лежить, в першу чергу, через аналіз суспільства, з'ясування суті основних понять, які характеризують його компоненти, будову, механізми функціонування і розвитку. Серед них центральним є поняття "людина". Це твердження є визначальною складовою **гуманістичної парадигми економічної науки**, обґрунтування якої ми здійснюємо з використанням системно-синергетичної методології.

Появу **системно-синергетичного підходу** як нової наукової картини світу і методології дослідження необхідно розглядати як важливий етап еволюції науки, що наступив за суперспеціалізацією і несе нові можливості діалогу наук і нові підходи до їх викладання. На основі цього підходу формується **системно-синергетична методологія** наукових досліджень, в основі якої лежать два принципи: системності і розвитку. Обидва принципи, взаємно доповнюючи один одного, утворюють єдність, акцентуючи свою увагу на різних аспектах системних об'єктів.